

EUROPEANA 1914-1918

DANI PRIKUPLJANJA USPOMENA IZ PRVOG SVJETSKOG RATA U BOSNI I HERCEGOVINI

Dr. Ismet Ovčina

ismet@nub.ba

Muamera Smajić, MA

muameras@nub.ba

Nacionalna i univerzitetska biblioteka BiH, Sarajevo

Sažetak

Nacionalna i univerzitetska biblioteka BiH pridružila se projektu *Europeana 1914–1918* s ciljem obilježavanja stogodišnjice Prvog svjetskog rata. Projekat je podrazumijevao organizovanje *Dana prikupljanja* na koje su građani BiH imali priliku donijeti priče, predmete, slike vezane za ove događaje i svojim uspomnama doprinijeti bogaćenju velikog panevropskog arhiva u svrhu očuvanja kulturno-historijskog naslijeđa.

Ključne riječi: Europeana 1914–1918, Prvi svjetski rat, Dani prikupljanja, NUBBiH, digitalizacija, Europeana

Šta je *Europeana 1914–1918*

Europeana, Evropska digitalna biblioteka, arhiv i muzej, predstavljena je javnosti 2008. godine. *Europeana* danas pohranjuje preko 53 miliona dokumenata, a sadržaju pridonosi više od 3.500 biblioteka, arhiva, muzeja i audio-vizualnih arhiva iz 22 zemlje i ima više od 7 miliona posjetilaca godišnje.

Ideja projekta *Europeana 1914–1918* rodila se na Oxford Univerzitetu. Širom Ujedinjenog Kraljevstva mnogi su građani Univerzitetu za digitalizaciju ustupili svoja porodična pisma, fotografije i ostale ratne uspomene vezane za Prvi svjetski rat. Uspjeh projekta, koji se uskoro u Engleskoj pretvorio u Veliku ratnu arhivu, prepoznala je *Europeana*, koja je u saradnji s Njemačkom nacionalnom bibliotekom i Univerzitetom Oxford organizovala *Dane prikupljanja uspomena iz Prvog svjetskog rata*. Tako je projekat *Europeana 1914–1918* postao dio evropskog projekta, *Europeana awareness*. Rezultati su bili daleko veći od očekivanih. U Njemačkoj je prikupljeno više od 180.000 digitalnih uspomena: dnevnika, crtanih karata, portreta i crteža. Nakon Njemačke, ovakvi događaji održali su se u više od 20 evropskih država. Među njima su neobjavljeni

dnevnici, rukom crtane geografske karte, skice i fotografije na kojima je zabilježen život tokom i između oružanih sukoba. Projektom *Europeana 1914–1918* promovirani su i prezentirani događaji s ciljem rasta multinacionalne zbirke uspomena i priča iz Prvog svjetskog rata, objedinjene na stranici *Europeana 1914–1918*, a učešćem evropskih država nastojao se formirati jedinstveni panevropski virtualni arhiv o Prvom svjetskom ratu.

Cilj *Dana prikupljanja* bio je, između ostalog, pomoći učesnicima da podijele svoje priče i predmete, skrenuti pažnju na projekt i prikupljanje, ohrabriti online doprinose i ponovno korištenje prikupljenog materijala, podignuti svijest o *Europeani*, promovirati lokalne organizacije te očuvati baštinu kojoj prijete nestanak.

Priključenje NUBBiH ovom projektu

U 2014. godini obilježeno je 100 godina od početka Prvog svjetskog rata. Sarajevski atentat koji se dogodio 28. juna 1914. godine na austrougarskog prijestolonasljednika, nadvojvodu Franca Ferdinanda i njegovu suprugu Sofiju, poslužio je kao povod za izbijanje ratnih sukoba. Tokom Prvog svjetskog rata, prema procjenama, demografski gubitak stanovništva

Bosne i Hercegovine, uključujući ratne gubitke i iseljavanja, iznosio je oko 300.000 ljudi.

Arhiv *Europeana 1914–1918* zamišljen je kao mjesto gdje se mogu naći odgovori na pitanja šta je Veliki rat značio građanima Bosne i Hercegovine, kakva je bila svakodnevica vojnika na ratištima, ali i njihovih porodica i građana koji su ostali u svojim domovima, te sačuvati brojne porodične priče, a današnjim generacijama približiti lična svjedočanstva iz Prvog svjetskog rata. *Dani prikupljanja uspomena* organizovali su se širom Evrope, a Bosna i Hercegovina je jedna od učesnica koja je prikupljenim predmetima ispričala svoju priču i sačuvala je za generacije koje dolaze.

Nacionalna i univerzitetska biblioteka imala je podršku od tima koji vodi projekat *Europeana 1914–1918*. U zemljama u kojima su održane ili se planiraju održati prezentacije *Europeana 1914–1918*, nacionalni koordinatori nude lokalne informacije, savjete i potrebnu dokumentaciju. Nacionalni koordinator za Bosnu i Hercegovinu bila je Nacionalna i univerzitetska biblioteka BiH koja će učestvovati i u koordinaciji realizacije *Dana prikupljanja uspomena* u Narodnoj knjižnici Hercegovačko-neretvanske županije Mostar. U Bosni i Hercegovini projekat se realizirao pod pokroviteljstvom Europeane, Fact and Files instituta, Nacionalne i univerzitetske biblioteke BiH te Fondacije za zaštitu historijskog naslijeđa (Foundation for the Preservation of Historical Heritage – FPHH) iz Sarajeva.

Priprema za pristup

Za priključenje projektu *Europeana 1914–1918* bilo je potrebno uraditi, prije svega, tehničke pripreme, kao što je prilagođavanje prijevoda interfeasa stranice na bosanski jezik. Ovaj postupak radili smo u online alatu za prevođenje LOCALE, koji je već imao instaliranu verziju prijevoda na hrvatski i srpski jezik. Prioritet prijevoda bio je interfeasa koji koriste korisnici i katalogizatori.

Nakon priprema za portal potrebno je bilo odrediti učesnike za realizaciju projekta i pozvati institucije koje se žele priključiti projektu. Institucije su imale priliku da izložbom građe koja datira iz ovog perioda predstavljaju javnosti svoje fondove. Na ovaj način institucije bi promovisale kako svoje fondove iz perioda Prvog svjetskog rata tako i sam projekat *Europeana 1914–1918* i svakako nadolazeće *Dane prikupljanja* u NUBBiH. Za realizaciju projekta, pored tima iz NUBBiH, angažovani su bili i studenti Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu, Odsjeka

za historiju i Odsjeka za komparativnu književnost i bibliotekarstvo. Pomoć u angažovanju studenata i promociji projekta pomogli su i profesori s istomenih odsjeka. Nakon svih priprema, dogovoren je dolazak tima *Europeana 1914–1918*, Ada Pollea, višeg koordinatora projekta, i Franka Drauschke, historičara i saradnika na projektu iz Instituta za historiju Fact&Files u Berlinu. Oni su u NUBBiH održali trening osoblju uključenom u realizaciju projekta i tom prilikom široj javnosti predstavili *Europeanu* i projekat *Europeana 1914–1918*. Na ovaj trening NUBBiH pozvala je potencijalne učesnike, kako institucije tako i pojedince. Pozivu su se odazvali profesori i studenti s Odsjeka za historiju, studenti s Odsjeka za komparativnu književnost i bibliotekarstvo, predstavnici Biblioteke Filozofskog fakulteta, Bošnjačkog instituta – Fondacija Adila Zulfikarpašića, Gazi Husrev-begove biblioteke i drugi. Tim *Europeane* u prvom, promotivnom dijelu, održao je press konferenciju i predstavio široj javnosti *Europeanu* i projekat te njegovu dosadašnju implementaciju, rezultate i buduće planove. Tada su zainteresovane institucije imale priliku vidjeti na koji način svojim učešćem mogu doprinijeti razvoju projekta. U drugom dijelu održan je trening za katalogizatore koji su trebali raditi na procesu prikupljanja i pohranjivanja priča i za osoblje koje je bilo angažovano na digitalizaciji predmeta.

Dani prikupljanja Sarajeva

U prostorijama Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine 18. i 19. marta 2016. godine održani su *Dani prikupljanja uspomena. 100 godina. Prvi svjetski rat*. Tim za projekat zabilježio je priče i digitalizirao predmete. Priče i predmeti postavljeni su na web stranicu *Europeana 1914–1918* <http://europeana1914-1918.eu>, gdje su na raspolaganju svima koji ih žele vidjeti.

U okviru ovog događaja postavljena je izložba na temu Prvog svjetskog rata iz fondova Nacionalne i univerzitetske biblioteke BiH i Biblioteke Filozofskog fakulteta u Sarajevu. Svoj doprinos izložbi dali su i privatni kolekcionari.

Iako su *Dani prikupljanja* trajali samo dva dana, rezultati su veoma pozitivni, što su potvrdili i predstavnici Europeane i Fact&Files instituta. Zbog velike zainteresovanosti građana, NUBBiH je i dalje ostala otvorena za pojedince koji žele svoje uspomene podijeliti i darovati u spomenuti digitalni arhiv.

Dani prikupljanja Mostar

Narodna knjižnica Hercegovačko-neretvanske županije u Mostaru izrazila je želju za učešćem u projektu *Europeana 1914–1918* i realizaciji *Dana prikupljanja uspomena*. Tim Nacionalne i univerzitetske biblioteke BiH ustupio je kompletan raspoloživi promotivni materijal, dao upute za sve potrebne tehničke pripreme te održao obuku osoblju koje je trebalo učestvovati u realizaciji projekta. Tako su 20. i 21. maja 2016. godine u Mostaru upriličeni *Dani prikupljanja uspomena* kada su građani Mostara imali priliku svojim uspomenu i doprinosom obogatiti arhiv *Europeane*.

Neispričane priče

Europeana je objedinila mnoge lične priče koje nikada nisu bile ispričane van porodičnog okruženja iz svih dijelova Evrope i svijeta. Pored prikupljanja i prezentiranja dosad nepoznatih podataka i pojedinsti, doprinos ovog projekta jeste i bolje razumijevanje Prvog svjetskog rata za istraživače, naučne i obrazovne radnike. Donosimo vam priču Judith Kanner Gordy, čiji je djed, kao slikar u austrougarskoj vojsci, naslikao portret vojnika Saliha Brkića. Pretpostavila je da je novinar koji živi i radi u Bosni i Hercegovini, a koji nosi isto ime Salih Brkić, u srodstvu sa Salihom s portreta. Druga priče, novinara Saliha Brkića, potvrdila je da je na portretu naslikan njegov djed po kome je on dobio ime.

Skica u olovci Saliha Brkića (Emil Ranzenhofer pencil sketch of Salih Brkić)

Moj djed, Emil Ranzenhofer (1864–1930), u Prvom svjetskom ratu volontirao je kao umjetnik za Austro-Ugarsku (KuK) vojsku. U kasnijim godinama Prvog svjetskog rata bio je u Bosni i Hercegovini i skicirao mnoge vojnike i ratne scene. Između ostalog, nacrtao je skicu u olovci Saliha Brkića. Emil je potpisao svoje ime „Ranzenhofer“ na desnoj strani skice s datumom 1917. godina. Salih Brkić se također potpisao i identificirao kao vojnik iz Bosne i Hercegovine, 10a regimenta (K.u.k. bosnisch-hercegovinische Infanterie Regiment Nr. 10). Slučajno, čovjek s istim imenom, Salih Brkić, radi kao TV reporter u Bosni. Mogao bi biti rođak, možda unuk! Ova skica s područja Bosne i Hercegovine jedna je od mnogih iz Prvog svjetskog rata koje sam naslijedila od porodice. (Kanner Gordy 2013)

Projekt Europeana i ljudi s Ranzenhoferovih crteža – je li Emilov crtež stoljeće čuvao jedinu uspomenu?

Prva spoznaja o ovom crtežu stigla je od jedne novinarkinje iz Beča, koja me posjetila u Tuzli, uz želju da porazgovaramo o mom djedu. Bilo je to prije nekoliko godina i ostao sam prosto zatečen u trenutku kada je kolegica na sto u mojoj redakciji stavila crtež ispod kojeg je pisalo – Salih Brkić. Gledao sam taj crtež dok mi je gošća pričala o Emilu Ranzenhoferu, njegovom boravku u Bosni i djelima koja je ostavio za povijest jednog burnog vremena. Tražila je moja kolegica da joj pričam o svom djedu Salihu, kao i tradiciji u mojoj obitelji da unuk ponese ime svog djeda. Osim mene, i u obitelji moje tetke, najstarije očeve sestre Muhibe, također je bio unuk koji je nosio ime Salih, ali svi su ga zvali Zlatan. Umro je od teške bolesti upravo kada je pripremao diplomski rad na Poljoprivrednom fakultetu u Sarajevu. Onda sam joj pričao ono što sam od oca Ahmeda znao o životu svog rahmetli djeda Saliha Brkića. Potekao je iz stare stolačke obitelji Brkić, koja je bila dobrog imovnog stanja. Imali su više kuća i zemljišnih parcela, koje su drugi obrađivali, prvenstveno vinograde. Bio je oženjen Zenkom Pašalić, također potomkom stare stolačke obitelji. Moja nena se udala vrlo mlada, rodili su četvero djece, a nena se naglo razboljela i umrla je u 32. godini života. Tada je moj rahmetli otac Ahmed, najstariji od djece, tek ušao u 14. godinu. Djed Salih se poslije njene smrti više nikada nije ženio. Našao je ženu, našu tetku Zejnu, koja je brinula o tri mlađe očeve sestre, a moj otac Ahmed je s djedom počeo voditi poslove, posebno u kafani i hotelu, koji smo imali u nastavku naše sadašnje kuće u centru Stoca. Na djedovoj tapiji, koju je moja rahmetli majka Ifeta pažljivo čuvala sve do početka agresije na RBiH i progonstva iz Stoca, pisalo je – veleposjednik Salih-aga Brkić, a bio je i među akcionarima jedne tadašnje banke, što ga je kasnije, zbog neplaćenih obaveza jednog od ljudi kojem je bio garant za kredit, koštalo da je jedna naša kuća bila pod hipotekom, koju su poslije 2. svjetskog rata moji roditelji otplatili. Mog djeda Salih-agu Brkića nisam upamtio. Jer, umro je još prije 2. svjetskog rata i ukopan na mezarju u Stocu. Otac mi nikada nije govorio, pošto je rođen 1911. godine, gdje je djed bio i šta se dešavalo u periodu 1914–1918. godine. Njegovu priču da je djed bio čovjek koji je mnogo volio ljude i želio pomoći slabim i siromašnim, a posebno nadarenoj djeci u školovanju, potvrđuje i prof. Selam Jaganjac u svom tekstu o radu društva „Gajret“ u Stocu, objavljenom u publikaciji „Slovo Gorčina“ 1986. godine. Tu je napisano da je, uz utemeljitelja Alibega Sarića, moj djed Salih-aga Brkić bio u čelnoj grupi osnivača „Gajreta“ u Stocu 1. 2. 1907. godine. U istom tekstu prof. Selam Jaganjac mog djeda spominje među članovima stolačkog „Gajreta“ u čijim su se dućanima i kafanama prikupljali prilozima za finansiranje

stipendija i drugih pomoći koje je pružao „Gajret“. Također, moj rođak rahmetli dr. Muhamed Šator dao mi je još jednu veoma dragu informaciju. Naime, on je našao dokument kojim su Stočani od vlasti Austro-ugarske monarhije tražili suglasnost za izgradnju gradskog vodovoda i kanalizacije, kao i da je među tim naprednim ljudima za ta vremena bio i moj djed Salih-aga Brkić. Također, znam i da je moj djed imao jednu lovačku kuću na brdu kraj sela Ošanići i dao ju je dvjema sestrama iz tog sela da tu žive bez ikakvog plaćanja osim što su, kad bi sa prijateljima išao u lov, povremeno spremile hranu od namirnica koje bi oni donijeli. Zbog ovih detalja koje navodim, istinski sam kao unuk ponosan na svog djeda Salih-agu Brkića iz Stoca. Završni dio ove moje priče prate sjeta i nada. Naime, tokom rata u BiH 1992–1995. godine naša obiteljska kuća u Stocu je skoro potpuno uništena, nestali su mnogi dokumenti, uspomene i fotografije. Među njima i nekoliko onih najstarijih na kojima je bio i moj djed. Fotografije mojih rahmetli roditelja imao sam, hvala Bogu, još od mlađih dana u svojoj kući u Tuzli. Djedove su ostale u Stocu kod moje rahmetli majke Ifete, ali ništa od dokumenata i slika nismo našli u teško oštećenoj kući. Jer, moj Stolac je tada bio jedna velika pepeljara i zgarište uspomene mene i mnogih drugih Bošnjaka iz Stoca. Uz sjetu, meni ostaje nada da su neki od prognanih Stočana u tuđinu od Švedske, Norveške i Danske do Amerike ipak ponijeli neke svoje obiteljske fotografije na kojim se, možda, kao prijatelj njihovih roditelja, nalazi i

moj djed Salih. Ako mi se ne jave, mada ništa o tome decenijama nisam znao, dok živim ostajem, kao i moji potomci, zahvalan Emilu Ranzenhoferu koji mi je prije skoro stotinu godina, a da to niko u mojoj obitelji nije znao, ostavio uspomenu na mog djeda. Počivao u miru, dobri čovječe i umjetniče iz Austrije, Emile Ranzenhoferu, neizmjereno hvala projektu Europeana, koji i stoljeće poslije, svojom istrajnošću i traganjem, povezuje i obiteljske veze i vraća uništene uspomene na drage osobe... (Brkić 2015)

Literatura i izvori

Europeana 1914–1918. 2011. *Europeana 1914–1918*. <http://www.europeana1914-1918.eu/bs/about>. Datum pristupa: 28. 11. 2016.

Kanner Gordy, Judith. 2013. *Emil Ranzenhofer pencil sketch of Salih Brkic*. <http://www.europeana1914-1918.eu/bs/contributions/2769>. Datum pristupa: 28. 11. 2016.

Brkić, Salih. 2015. *Projekt Europeana i ljudi sa Ranzenhoferovih crteža – je li Emilov crtež stoljeće čuvao jedinu uspomenu?* <http://www.europeana1914-1918.eu/bs/contributions/20831>. Datum pristupa: 28. 11. 2016.

Dokumentarno naslijeđe

BOSNIACA 2016; 21: 50-53
UDC 930.25:004.9
UDC 027:004.65

EUROPEANA 194-1918

DAYS OF COLLECTING MEMORIES FROM THE FIRST WORLD WAR IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Abstract

National and University Library of Bosnia and Herzegovina joined the project *Europeana 1914–1918* with the aim of celebration of the centenary from beginning of the World War I. The project implied the organization of *Collection Days* at which the citizens of Bosnia and Herzegovina had the opportunity to bring stories, objects, images related to World War I and with their memories contribute to enrichment of large pan-European archive for the preservation of cultural heritage.

Key words: Europeana 1914–1918, World War I, Collection Days, NULB&H, digitalization, Europeana